Політична культура та ідеологія

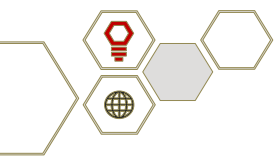
УДК 323.173:329

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20612102>**Сепаратизм як «тонка» політична ідеологія: концептуальні ознаки
та мобілізаційний потенціал****Журба Ігор Вячеславович**

доктор філософії з політології (PhD), старший викладач кафедри політології і міжнародних відносин ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Лубни, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-3067-2380>

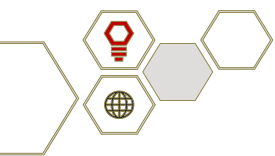
Прийнято: 19.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

Анотація: Актуальність дослідження зумовлена тим, що в сучасному політичному просторі сепаратизм дедалі частіше проявляється не лише як форма територіального конфлікту чи відцентрової мобілізації, а як специфічна ідейна рамка, здатна легітимувати вимоги відокремлення, формувати колективну ідентичність і надавати політичного сенсу радикальним сценаріям переустрою державного простору. Метою статті є теоретичне обґрунтування підходу до осмислення сепаратизму як «тонкої» політичної ідеології, а також визначення його базових смислових компонентів і здатності перетворювати локальне невдоволення на колективну дію. Дослідження виходить із припущення, що сепаратизм не зводиться ані до ізольованої вимоги відокремлення, ані до ситуативного інструмента боротьби за владу, а становить специфічну ідейну рамку, яка поєднує уявлення про окремішність спільноти, право на самовизначення, досвід історичної кривди та делегітимацію політичного центру. Методологічну основу статті становлять концептуально-термінологічний аналіз, структурно-функціональний підхід, елементи морфологічного аналізу ідеологій, а також порівняльне узагальнення

сучасних теоретичних інтерпретацій націоналізму, регіоналізму, сецесіонізму та колективної мобілізації. Такий дослідницький інструментарій дав змогу розглянути сепаратизм не лише як наслідок конфлікту інтересів, а як відносно автономну смислову конструкцію, що може поєднуватися з ширшими доктринальними системами та набувати різних форм політичного вираження. У результаті встановлено, що сепаратизм має ознаки «тонкої» ідеології, оскільки не пропонує завершеної моделі суспільного устрою, проте формує стійке концептуальне ядро, здатне забезпечувати високий рівень ідентифікації, згуртування та виправдання радикальних вимог. Обґрунтовано, що це ядро складається щонайменше з чотирьох взаємопов'язаних елементів: уявлення про самобутню спільноту, нормативного пріоритету самовизначення, наративу історичної несправедливості та образу «чужого» або «ворожого» центру. Доведено, що мобілізаційна сила цього феномену полягає не стільки в цілісності його програми, скільки у здатності інтегрувати різноманітні соціальні фрустрації в єдину символічну схему, де відокремлення подається як форма відновлення гідності, справедливості та колективного контролю над майбутнім. Показано, що саме ця властивість дає змогу йому поєднуватися з націоналістичними, регіоналістськими, популістськими та антиколоніальними наративами, зберігаючи при цьому власне інваріантне смислове ядро. У висновках наголошується, що розгляд сепаратизму як «тонкої» політичної ідеології підвищує аналітичну точність його дослідження, дозволяє чіткіше відмежувати його від суміжних феноменів і створює підстави для глибшого осмислення механізмів ідейної легітимації відцентрових вимог у сучасному політичному просторі.

Ключові слова: самовизначення, відцентрові рухи, регіоналізм, сецесія, іредентизм, колективна ідентичність, націоналізм, національна безпека, дискурсивна легітимація.

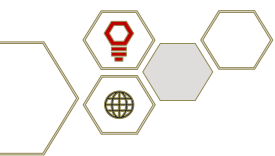

Separatism as a Thin-Centred Political Ideology: Conceptual Features and Mobilization Potential

Ihor Zhurba,

Doctor of Philosophy (PhD) in Political Science, Senior Lecturer at the
Department of Political Science and International Relations, State Institution
«Luhansk Taras Shevchenko National University», Lubny, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-3067-2380>

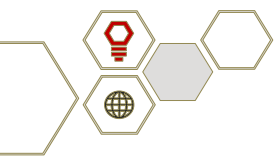
Abstract: The relevance of the study is determined by the fact that, in the contemporary political space, separatism increasingly manifests itself not only as a form of territorial conflict or centrifugal mobilization, but also as a specific ideational framework capable of legitimizing demands for separation, shaping collective identity, and providing political meaning to radical scenarios of state reconfiguration. The purpose of the article is to provide a theoretical substantiation of the approach to understanding separatism as a thin-centred political ideology and to identify its core semantic components and its capacity to transform local discontent into collective political action. The study proceeds from the assumption that separatism should not be reduced either to an isolated demand for territorial withdrawal or to a situational instrument of political struggle, but should instead be interpreted as a specific ideational framework that combines the perception of a distinct community, the norm of self-determination, the experience of historical grievance, and the delegitimation of the political centre. The methodological basis of the article includes conceptual and terminological analysis, a structural-functional approach, elements of the morphological analysis of ideologies, and comparative generalization of contemporary theoretical interpretations of nationalism, regionalism, secessionism, and collective mobilization. Such a research framework makes it possible to examine separatism not merely as a consequence of conflicting interests, but as a relatively autonomous structure of meaning capable of interacting

with broader doctrinal systems and acquiring different forms of political expression. The study demonstrates that separatism possesses the features of a thin-centred ideology because it does not offer a complete model of social order, yet it forms a stable conceptual core capable of ensuring a high level of identification, cohesion, and justification of radical demands. It is argued that this core consists of at least four interconnected elements: the idea of a distinct community, the normative priority of self-determination, the narrative of historical injustice, and the image of an alien or hostile centre. It is further shown that the mobilizing force of this phenomenon lies not so much in the coherence of its programme as in its ability to integrate heterogeneous social frustrations into a unified symbolic scheme in which separation is presented as a means of restoring dignity, justice, and collective control over the future. The article also establishes that this capacity enables it to combine with nationalist, regionalist, populist, and anti-colonial narratives while preserving its own invariant ideological core. The conclusions emphasize that the interpretation of separatism as a thin-centred political ideology increases the analytical precision of its study, makes it possible to distinguish it more clearly from adjacent phenomena, and creates stronger grounds for a deeper understanding of the mechanisms of ideational legitimation of centrifugal demands in the contemporary political space.

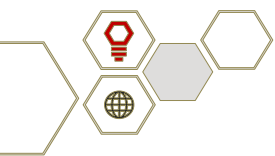
Keywords: self-determination, centrifugal movements, regionalism, secession, irredentism, collective identity, nationalism, national security, discursive legitimation.

Постановка проблеми. У сучасному політичному знанні сепаратизм найчастіше розглядають як форму відцентрового руху, територіального конфлікту, кризової мобілізації або загрози національній безпеці. Водночас значно рідше він стає предметом спеціального аналізу саме в категоріях теорії політичних ідеологій, хоча в реальному політичному процесі сепаратизм функціонує не лише як набір вимог щодо відокремлення, а і як система ідей,

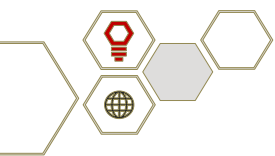
смислів та уявлень, що формує образ окремішньої спільноти, легітимує претензію на самовизначення та надає політичного сенсу колективній мобілізації. Унаслідок цього виникає суттєва методологічна проблема: сепаратизм досить часто описується через його наслідки, організаційні форми або безпекові ризики, проте його власна ідейна природа, внутрішня концептуальна структура та механізми мобілізаційного впливу залишаються розкритими неповною мірою. Саме тому постає потреба з'ясувати, чи може сепаратизм бути осмислений як «тонка» політична ідеологія, які елементи становлять її інваріантне смислове ядро та в чому полягає її здатність перетворювати локальні фрустрації, історичні образи й регіональні відмінності на колективну політичну дію.

Зв'язок цієї проблеми з важливими науковими та практичними завданнями є безпосереднім. У науковому вимірі йдеться про необхідність уточнення місця сепаратизму в системі політичних ідеологій, його відмежування від суміжних феноменів – націоналізму, регіоналізму, сецесіонізму, іредентизму та популістських антицентристських наративів, а також про виявлення тих концептуальних ознак, які забезпечують його впізнаваність і відносну смислову цілісність. У практичному вимірі таке дослідження дає змогу краще зрозуміти механізми ідейної легітимації відцентрових вимог, виявити джерела їхньої суспільної привабливості та глибше осмислити, як саме формується мобілізаційний потенціал сепаратистських доктрин у сучасному політичному просторі. Для держав, що функціонують в умовах поляризації, кризи довіри, інформаційного впливу та загострення питань ідентичності, це має особливе значення, оскільки дозволяє аналізувати сепаратизм не лише як зовнішній чи внутрішній виклик безпеці, а як специфічну ідеологічну конструкцію, здатну впливати на політичну поведінку, колективну лояльність і уявлення про легітимний політичний порядок. Отже, звернення до сепаратизму в категоріях теорії політичних ідеологій дає змогу не лише подолати наявну теоретичну прогалину в його

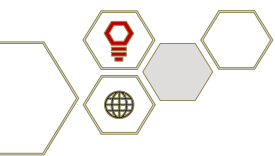
осмисленні, а й глибше пояснити, як відцентрові вимоги набувають суспільної привабливості, мобілізаційної сили та безпекового значення в сучасних державах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній політичній науці проблема сепаратизму значно частіше розглядається крізь призму територіального конфлікту, відцентрової мобілізації або загрози державній цілісності, ніж у категоріях теорії політичних ідеологій. Саме тому для нашої статті методологічно важливим є звернення до досліджень так званих тонких, або тонкоцентрованих, ідеологій. М. Фріден, застосовуючи морфологічний підхід, показав, що націоналізм може функціонувати як ідеологія з обмеженим, але виразним ядром, яке не створює повної моделі суспільного устрою, проте задає політично значущу систему смислів [1, с. 748–765]. У подібній логіці Б. Стенлі визначив «тонку» ідеологію як таку, що має обмежений концептуальний обсяг, але здатна поєднуватися з ширшими ідеологічними комплексами та зберігати власну впізнаваність [2, с. 95–110]. У новітніших працях Дж. Ньюта націоналізм, регіоналізм, нативізм і популізм прямо описуються як тонкоцентровані ідеології, які легко комбінуються між собою завдяки мінімалістському ядру та дихотомії «ми – вони» [3, с. 3–24]. Цю лінію продовжує Ф. Меліто, який на прикладі *Fratelli d'Italia* доводить, що сучасний націоналізм може відроджуватися саме як «тонка» ідеологія, політично сильна не повнотою програми, а чіткістю ядра [4, с. 67–84]. Дж. Формізано, Й. Фрідріхс, Ф. Шаффнер і Н. Штеер, аналізуючи популізм і урядоцентризм, також підкреслюють, що тонкоцентровані ідеології спираються на невелику кількість базових принципів, які набувають мобілізаційної сили через емоційні рамки та морально-політичні протиставлення [5, с. 607–626]. У сукупності ці праці створюють теоретичне підґрунтя для питання, яке є центральним для нашого дослідження: чи можна сепаратизм осмислити як «тонку» політичну ідеологію з власним інваріантним смисловим ядром.

Важливим суміжним полем є дослідження націоналізму, регіоналізму та політичної мобілізації. М. Фогт у програмній статті про націоналізм та етнічну мобілізацію наголошує, що колективна дія не може бути пояснена лише структурними передумовами; між соціальними розламами й політичною мобілізацією завжди існує ідейно-символічна ланка, яка надає конфлікту смислу та політичної переконливості [6, с. 245–259]. У цьому ж руслі К. Феррейра показує, що підтримка про-незалежницьких вимог формується через конкуруючі інтерпретаційні рамки — ідентифікаційні, політичні та соціально-економічні, а отже, сама вимога відокремлення завжди потребує ідеологічного оформлення [7, с. 1–15]. М. Германн і Н. Самбаніс, досліджуючи конфлікти навколо самовизначення, доводять, що політичне виключення та втрата автономії виступають сильними тригерами ескалації, але їхній ефект стає зрозумілим лише тоді, коли вони інтерпретуються як колективна несправедливість [8, с. 178–203]. Це особливо важливо для нашої статті, оскільки дозволяє змістити увагу з питання «чому виникає сепаратизм?» на питання «яким чином він набуває переконливої ідеологічної форми й стає мобілізаційно ефективним».

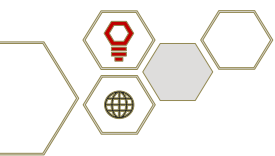
У новітніх студіях сецесіонізму ця логіка простежується ще чіткіше. Ф. Шульте показує, що різкі події, які сприймаються як «втрата автономії», можуть запускати про-сецесіоністську реакцію саме тому, що вони переозначаються як символічне приниження й доказ неможливості співіснування в наявному політичному порядку [9]. Д. Бохслер, пояснюючи «два генотипи сецесії», наголошує, що навіть не-націоналістичні вимоги незалежності потребують легітимаційної рамки, яка переводить політичне невдоволення в мову самостійного політичного проєкту [10]. С. Горак і М. Лепіч, аналізуючи протести в Каракалпакстані, показують, що втрата або загроза втрати автономії здатна сприяти консолідації регіональної ідентичності та перетворенню її на політичний ресурс [11, с. 1174–1193]. Я. Пенгль, К. Мюллер-Крепон, Р. Валлі, Л.-Е. Седерман і Л. Жирарден,

досліджуючи будівництво залізниць і сепаратистську мобілізацію в Європі, демонструють, що модернізаційні зміни самі по собі не породжують сепаратизм автоматично, а лише створюють умови, в яких ідея окремішності може бути переозначена як політична вимога [12, с. 37–54]. Сукупно ці праці важливі для нашої статті, бо вони дозволяють побачити: сепаратизм набуває сили не лише завдяки структурним зрушенням, а через ідеологічне надання їм нормативного значення.

Окремий напрям становлять дослідження когнітивного та інформаційно-ідеологічного виміру сепаратизму. С. Вовк розглядає ідеологічний сепаратизм як інформаційно-когнітивну загрозу та показує, що його ефективність пов'язана з маніпулятивним конструюванням наративів, які впливають на критичне мислення, колективну ідентичність і національну єдність [13, с. 107–112]. У пов'язаній праці авторка наголошує, що когнітивний вимір боротьби з сепаратизмом безпосередньо стосується механізмів легітимації або делегітимації відцентрових доктрин [14, с. 188–193]. У новітньому дослідженні С. Дзебо про популістський сецесіонізм у Республіці Сербській показано, що популістичне переформатування традиційно елітного проєкту відокремлення надає йому нової суспільної привабливості, хоча ефект таких апеляцій на масові установки є складнішим і неоднозначнішим, ніж часто вважається [15, с. 1–15]. Для нашої статті це принципово важливо, адже йдеться не просто про політичну вимогу відокремлення, а про систему смислів, що конструює окремішню спільноту, образ «ворожого центру», наратив історичної кривди та моральне виправдання колективної дії.

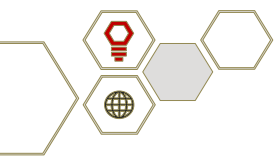
Отже, аналіз останніх досліджень і публікацій дає підстави для кількох висновків. По-перше, у сучасній літературі вже накопичено значний масив праць про тонкоцентровані ідеології, націоналізм, сецесіонізм, колективну ідентичність та мобілізацію, який створює серйозне теоретичне підґрунтя для ідеологічного переосмислення сепаратизму. По-друге, попри близькість цієї

проблематики до досліджень націоналізму, популізму й регіоналізму, сепаратизм рідко стає предметом спеціального розгляду саме як «тонка» політична ідеологія. По-третє, у наявних студіях бракує цілісного пояснення того, які саме концептуальні ознаки становлять його інваріантне ядро та в чому полягає його мобілізаційний потенціал. Саме на заповнення цих прогалин і спрямоване наше дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри помітне розширення досліджень, присвячених тонкоцентрованим ідеологіям, націоналізму, регіоналізму, сецесіонізму та політичній мобілізації, низка принципових аспектів, безпосередньо пов'язаних із нашою темою, залишається недостатньо опрацьованою. Передусім у сучасній літературі ще не сформовано цілісного підходу, в межах якого сепаратизм розглядався б саме як «тонка» політична ідеологія, а не лише як територіальний конфлікт, форма відцентрового руху, різновид сецесіонізму чи інструмент політичної боротьби. Теоретичні моделі, запропоновані для аналізу «тонких» ідеологій, насамперед у працях, присвячених націоналізму та популізму, створюють важливе методологічне підґрунтя, однак не дають прямої й завершеної відповіді на питання про статус сепаратизму в системі політичних ідеологій. Водночас праці, у яких аналізуються націоналізм і регіоналізм як близькі ідейні поля, дозволяють виявити низку суміжних рис, але не усувають понятійної невизначеності щодо того, що саме становить специфічне смислове ядро сепаратизму і в чому полягає його відмінність від суміжних ідеологічних конструкцій.

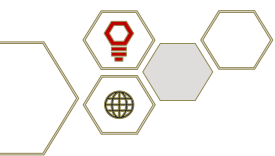
Не менш суттєвою прогалиною є недостатня інтеграція досліджень мобілізації з теорією ідеологій. У новітніх працях переконливо показано роль фреймів, ідентичності, символічного конструювання образу спільноти, втрати автономії, інституційних змін і політичного виключення у формуванні сецесіоністських та відцентрових вимог, однак ці чинники здебільшого аналізуються як умови чи тригери мобілізації, а не як похідні від певної

ідеологічної матриці. Через це в сучасному науковому дискурсі бракує цілісного пояснення того, яким чином мінімалістське, але стійке ідейне ядро сепаратизму перетворює локальне невдоволення, історичні образи, регіональні відмінності або інституційні претензії на колективну політичну дію. Додатково варто зазначити, що праці, присвячені ідеологічному та когнітивному вимірам сепаратизму, хоча й підводять до розуміння його смислової та легітимаційної сили, переважно зосереджені на загрозах, інформаційно-психологічному впливі та засобах протидії, а не на системному визначенні його концептуальної морфології.

Саме ці невирішені аспекти визначають наукову нішу статті та відкривають можливість перейти від загального опису сепаратизму як політичної практики до його осмислення як самостійної ідеологічної конструкції з власним смисловим ядром і мобілізаційною логікою. Отже, дослідження окреслених проблем є важливим як для уточнення місця сепаратизму в системі політичних ідеологій, так і для глибшого розуміння механізмів його суспільної привабливості та політичної ефективності.

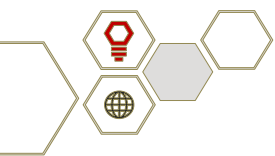
Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретичне обґрунтування підходу до осмислення сепаратизму як «тонкої» політичної ідеології, а також виявлення його концептуальних ознак і мобілізаційного потенціалу в сучасному політичному просторі. Досягнення цієї мети передбачає розв'язання таких завдань: уточнити евристичні можливості концепції «тонких» ідеологій для аналізу сепаратизму; відмежувати сепаратизм від суміжних феноменів – націоналізму, регіоналізму, сецесіонізму та іредентизму; визначити інваріантне смислове ядро сепаратизму як ідеологічної конструкції; з'ясувати, яким чином його базові уявлення, наративи та ціннісні акценти забезпечують перехід від локального невдоволення до колективної політичної мобілізації. Така постановка мети й завдань зумовлена необхідністю подолати наявну в науковому дискурсі прогалину між дослідженнями сепаратизму як політичної практики та його

осмисленням як самостійного ідеологічного феномену, що, своєю чергою, дає змогу поглибити розуміння механізмів легітимації відцентрових вимог і посилює аналітичні можливості сучасних політичних студій у сфері ідеологій, ідентичності та національної безпеки.

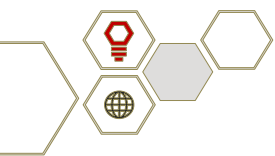
Виклад основного матеріалу дослідження. Вихідною теоретичною передумовою нашого дослідження є положення про те, що сепаратизм доцільно розглядати не лише як форму політичної вимоги, різновид відцентрового руху чи наслідок кризи державної інтеграції, а як специфічну ідеологічну конструкцію, що має власну логіку смислової організації. Такий підхід стає можливим завдяки зверненню до концепції «тонких», або тонкоцентрованих, ідеологій. У морфологічному підході М. Фрідена ідеологія постає як упорядкована система політичних понять, у межах якої окремі категорії набувають центрального, суміжного або периферійного статусу [1, с. 748–765]. Це означає, що для визнання певного явища ідеологією не є обов'язковим наявність у нього вичерпної моделі політичного, економічного й соціального устрою; достатньо того, щоб воно мало відносно стійке концептуальне ядро, здатне структурувати сприйняття політичної реальності, установлювати межі між «своїм» і «чужим» та надавати нормативного сенсу політичній дії. У близькій логіці Б. Стенлі показує, що «тонка» ідеологія вирізняється саме обмеженим концептуальним обсягом: вона не є всеохопною, але має власну впізнаваність, ціннісну спрямованість і здатність поєднуватися з ширшими ідеологічними системами [2, с. 95–110]. Для нашої теми це принципово важливо, оскільки сепаратизм не пропонує повної моделі організації суспільства, однак безсумнівно формує окрему смислову рамку, в межах якої політичний центр постає як джерело несправедливості, окремішня спільнота – як носій легітимних прав, а відокремлення – як морально й політично виправданий сценарій.

У новітніх працях Дж. Ньюта націоналізм, регіоналізм, нативізм і популізм прямо описуються як тонкоцентровані ідеології, що легко

комбінуються між собою завдяки мінімалістському ядру та дихотомії «ми – вони» [3, с. 3–24]. Цю лінію продовжує Ф. Меліто, який на прикладі сучасного італійського націоналізму доводить, що політична сила «тонкої» ідеології впливає не з повноти програми, а з чіткості її ядра [4, с. 67–84]. Дж. Формізано, Й. Фрідріхс, Ф. Шаффнер і Н. Штеер, аналізуючи популізм і урядоцентризм, також підкреслюють, що тонкоцентровані ідеології спираються на обмежену кількість базових принципів, які набувають мобілізаційної сили через емоційні рамки та морально-політичні протиставлення [5, с. 607–626]. У сукупності ці підходи дають підстави розглядати сепаратизм саме як «тонку» політичну ідеологію, тобто як таку, що не охоплює всю політичну реальність, але створює достатньо міцну смислову матрицю для легітимації політичного розриву.

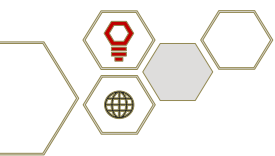
З огляду на це принципового значення набуває питання про те, які саме елементи становлять інваріантне смислове ядро сепаратизму. На нашу думку, воно складається з чотирьох взаємопов'язаних компонентів. Перший компонент – уявлення про окремішню спільноту. Йдеться не просто про локальну групу, населення певної території чи спільність історичного досвіду, а про політично значущий колективний суб'єкт, який мислиться як такий, що має власну історичну суб'єктність, пам'ять, інтереси та право на відмінне політичне майбутнє. Саме завдяки цьому культурна, мовна, регіональна або історична відмінність переводиться в площину політичної значущості. Другий компонент – нормативний пріоритет самовизначення. У межах сепаратистської логіки самовизначення постає не як один із можливих політичних механізмів, а як принцип вищого порядку, що надає моральної й політичної легітимності вимозі зміни статусу території або політичної належності спільноти. Третій компонент – наратив історичної несправедливості або кривди. Він виконує функцію морального обґрунтування, пояснюючи, чому наявний політичний порядок є не просто недосконалим чи неефективним, а несправедливим, таким, що порушує

гідність, права або історичну правду конкретної спільноти. Четвертий компонент – образ «чужого» або «ворожого» центру. Саме він забезпечує конфліктну ясність ідеологічної рамки, оскільки політичний центр починає сприйматися як носій домінації, відчуження, зневаги або загрози. У сукупності ці елементи створюють достатньо стійку структуру, яка й дозволяє говорити про сепаратизм як про окрему ідеологічну конструкцію, а не лише як про кон'юнктурний політичний лозунг.

Така інтерпретація дає змогу чіткіше відмежувати сепаратизм від суміжних феноменів. Націоналізм, навіть у своїй «тонкій» формі, зосереджується передусім на нації як політичній і моральній спільноті, тоді як сепаратизм спрямований на обґрунтування політичного розриву з чинним центром влади. Отже, націоналізм може існувати без сепаратизму, але сепаратизм у більшості випадків використовує націоналістичні елементи як одну з можливих легітимаційних оболонок. Регіоналізм не обов'язково передбачає розрив із державним центром; він може обмежуватися вимогами ширшого представництва, культурного визнання або розширення автономії. Сепаратизм, натомість, надає таким вимогам потенціал відокремлення. Сецесіонізм є ближчим явищем, однак він радше описує політичну мету — вихід зі складу держави, тоді як сепаратизм у нашій інтерпретації позначає ширшу ідеологічну матрицю, в межах якої така мета стає смислово й морально можливою. Іредентизм додає до цієї матриці ще одну важливу ознаку – орієнтацію не просто на відокремлення, а на приєднання до іншого політичного центру. Отже, якщо сецесіонізм та іредентизм можна трактувати як конкретизовані політичні траєкторії відцентрових вимог, то сепаратизм постає як ідеологічне підґрунтя, що робить такі траєкторії мислимыми, припустимими та політично виправданими.

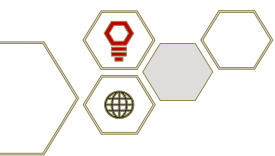
Саме ця властивість безпосередньо пов'язує сепаратизм із проблемою мобілізаційного потенціалу. Якщо виходити з підходів, запропонованих М. Фогтом, К. Феррейрою, М. Германном, Н. Самбанісом, Ф. Шульте,

Д. Бохслером, С. Гораком, М. Лепічем, Я. Пенглем та іншими авторами, стає очевидним, що мобілізація навколо вимог самовизначення не є механічною реакцією на соціальні чи інституційні труднощі [6, с. 245–259; 7, с. 1–15; 8, с. 178–203; 9; 10; 11, с. 1174–1193; 12, с. 37–54]. Між об'єктивною наявністю проблем і реальною політичною активізацією завжди існує проміжна ланка – їх ідеологічне осмислення. Саме тут сепаратизм і виявляє себе як «тонка» політична ідеологія. Його мобілізаційний потенціал полягає в тому, що він здатний інтегрувати різноманітні фрустрації – економічні, культурні, статусні, історичні, мовні, адміністративні – в єдину політичну схему. У цій схемі несправедливість більше не сприймається як випадкова або тимчасова, а інтерпретується як системний наслідок перебування спільноти в межах «чужого» політичного порядку. Саме тому вимога відокремлення починає виглядати не просто радикальною, а логічною, морально виправданою й, у певному сенсі, неминучою.

У такій логіці особливо важливу роль відіграє ідентичність. Проте для сепаратизму вона не є статичною даністю. Вона не «існує сама собою» як достатня причина відцентрового руху, а набуває мобілізаційного значення лише тоді, коли вбудовується в ідеологічну рамку самовизначення, історичної кривди та делегітимації центру. Саме тому одна й та сама регіональна, мовна або культурна відмінність у різних політичних контекстах може або не призводити до сепаратистської мобілізації взагалі, або ставати її ядром. Це дає підстави стверджувати, що сепаратизм не є прямим і автоматичним наслідком відмінності; він є результатом її політико-ідеологічного оформлення.

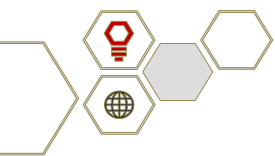
Не менш важливим є когнітивний і дискурсивний вимір цієї проблеми. Праці С. Вовк переконливо показують, що ідеологічний сепаратизм функціонує не лише як політичний проєкт, а і як інформаційно-когнітивна загроза, яка впливає на уявлення про справедливість, єдність і лояльність [13, с. 107–112; 14, с. 188–193]. Для нашої статті це означає, що мобілізаційний потенціал сепаратизму реалізується не лише через організаційні ресурси, а

передусім через здатність установлювати нові правила сприйняття політичної реальності. Коли спільнота починає мислити себе як окрему, центр – як ворожий, а розрив – як морально виправданий, ідеологічна рамка сепаратизму вже виконує свою основну функцію. Вона не просто описує політичну ситуацію, а переозначає її. Унаслідок цього відбувається перехід від невдоволення до вимоги, від вимоги – до солідарності, а від солідарності – до мобілізації.

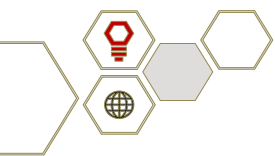
Подальше аналітичне уточнення сепаратизму як «тонкої» політичної ідеології потребує врахування ще однієї його принципової риси – високої здатності до смислової адаптації. Саме вона пояснює, чому сепаратизм у різних політичних контекстах може набувати відмінних риторичних форм, не втрачаючи при цьому власного інваріантного ядра. Якщо в одних випадках він постає як захист окремішньої національної або етнокультурної спільноти, то в інших – як вимога регіональної справедливості, реакція на символічне приниження, наслідок втрати автономії чи навіть форма антиелітарного протесту. Однак за всієї зовнішньої варіативності його внутрішня смислова логіка залишається відносно сталою: існує уявлена спільнота, яка сприймає себе як політично недовизнану або несправедливо підпорядковану; існує центр, що тлумачиться як чужий, ворожий або нелегітимний; існує досвід історичної, культурної чи політичної кривди; і, нарешті, існує вимога самовизначення як нормативно виправданого виходу з конфліктної ситуації. Саме така повторюваність базових елементів у різних середовищах дає підстави говорити не про ситуативний політичний лозунг, а про окрему ідеологічну рамку, що має високий ступінь внутрішньої впізнаваності [1, с. 748–765; 2, с. 95–110; 3, с. 3–24].

У цьому контексті особливого значення набуває питання про співвідношення ядра сепаратизму з його периферійними смисловими нашаруваннями. У морфологічному підході до ідеологій саме це розрізнення дозволяє відрізнити стабільні, інваріантні компоненти від змінних,

ситуативних елементів, які адаптуються до конкретного історичного або політичного контексту [1, с. 748–765]. Для сепаратизму така різниця є особливо показовою. Його ядро, як уже зазначалося, становлять окремішні спільнота, самовизначення, історична кривда та делегітимація центру. Натомість периферійні елементи можуть бути надзвичайно різними: соціально-економічні претензії до центру, аргументи про нерівномірний розподіл ресурсів, риторика політичної неефективності держави, культурно-мовні вимоги, мотиви безпеки, тези про зовнішній захист або, навпаки, про внутрішню самодостатність. Саме завдяки цим периферійним компонентам сепаратизм виявляє значну політичну гнучкість: він здатний пристосовуватися до різних типів суспільного невдоволення й залучати ширші аудиторії, ніж ті, що були б охоплені винятково етнонаціоналістичним дискурсом. У цьому сенсі сепаратизм не просто співіснує з іншими ідеологічними мовами, а вбудовує їх у власну конструкцію, роблячи себе водночас і більш переконливим, і менш помітним як окрему ідеологію.

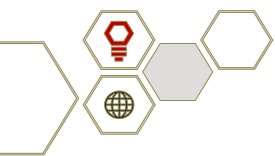
Ця риса особливо чітко виявляється у взаємодії сепаратизму з популістськими та регіоналістськими наративами. Як показують новітні дослідження тонкоцентрованих ідеологій, саме мінімалізм концептуального ядра дозволяє їм легко поєднуватися з іншими системами політичного смислотворення [3, с. 3–24; 5, с. 607–626]. У разі сепаратизму це означає, що він може бути представлений не лише як боротьба за політичне відокремлення, а і як захист «справжнього народу» від корумпованого чи байдужого центру, як прагнення справедливого перерозподілу ресурсів, як вимога повернення локальної гідності або як відновлення «порушеної історичної рівноваги». Саме ця здатність до комбінування робить сепаратизм не лише політично життєздатним, а й аналітично складним феноменом: він може приховувати власну ідеологічну автономність за зовнішньо знайомими формами націоналістичної, популістської, регіоналістської або антицентристської риторики. Унаслідок цього в політичній практиці

сепаратизм нерідко виявляється не у відкритій, а в латентній формі – як логіка поступового смислового дрейфу від вимог визнання до вимог відокремлення.

Звідси випливає ще один важливий висновок: сепаратизм як «тонка» політична ідеологія функціонує не лише на рівні політичних програм чи організаційних структур, а й на рівні інтерпретаційного горизонту. Він задає певний спосіб бачення світу, в якому соціальні розбіжності, історичні травми, територіальні відмінності або інституційні дисбаланси починають сприйматися як симптоми глибшої несумісності спільноти з наявним державним порядком. Саме в цьому полягає його особлива сила: сепаратизм не просто пропонує політичну мету, а переозначає самі координати можливого й належного. Те, що ще вчора могло виглядати як маргінальна позиція, у межах такої рамки починає інтерпретуватися як послідовний і морально виправданий крок. Саме тому вивчення сепаратизму як ідеології є методологічно продуктивнішим, ніж його редукція до одного з типів кризової поведінки. Такий підхід дозволяє побачити, що політична радикалізація в цьому випадку ґрунтується не лише на зовнішніх обставинах, а на здатності ідеологічної рамки перебудовувати колективне сприйняття дійсності.

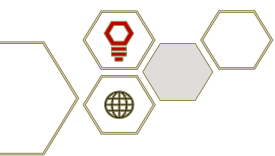
У світлі цього особливої ваги набуває проблема легітимації. На відміну від багатьох інших політичних доктрин, сепаратизм потребує не просто підтримки певної політичної платформи, а морального виправдання самого акту розриву. Саме тому його легітимаційна логіка є значно більш насиченою символічно та емоційно. Вона апелює не стільки до ефективності, скільки до гідності; не стільки до політичної доцільності, скільки до історичної правоти; не стільки до управлінської користі, скільки до моральної необхідності. У цій рамці спільнота подається як така, що мусить «повернути» собі право на власний шлях, а центр – як сила, що тривалий час це право заперечувала, пригнічувала або підміняла. Саме така моральна драматизація конфлікту і надає сепаратизму особливої мобілізаційної привабливості. Як свідчать дослідження фреймів незалежності, підтримка відцентрових проєктів зростає

не лише там, де існує сильна ідентичність, а передусім там, де ця ідентичність отримує переконливу морально-політичну інтерпретацію [7, с. 1–15]. У цьому сенсі сепаратизм є не лише ідеологією розриву, а й ідеологією виправдання розриву.

Ця обставина дозволяє точніше пояснити і зв'язок сепаратизму з політичною мобілізацією. Вона розгортається не лінійно й не автоматично. Сам факт існування окремої ідентичності, історичних образ чи навіть політичних дисбалансів ще не породжує відцентрового руху. Визначальним є те, чи вдається поєднати ці елементи в єдину смислову конструкцію, де вони починають працювати як частини одного пояснювального наративу. Саме це і забезпечує сепаратизм як тонкоцентрована ідеологія. Він перетворює відмінність на суб'єктність, кривду – на моральний аргумент, а незадоволення – на програму дії. Інакше кажучи, мобілізаційний потенціал сепаратизму полягає не тільки в здатності назвати проблему, а у здатності впорядкувати її в такий спосіб, щоб колективна дія почала виглядати як логічне продовження колективного саморозуміння. Саме тому сепаратизм здатний не лише супроводжувати процеси радикалізації, а й сам виступати їхнім смисловим каталізатором.

У цьому сенсі важливо підкреслити, що сепаратизм не обов'язково завжди рухається до відкритої сецесії. Як і будь-яка «тонка» ідеологія, він може функціонувати в різних ступенях інтенсивності – від латентного формування окремішньої політичної уяви до відкритого розриву з державним центром. У проміжних формах він може проявлятися як послідовне звуження простору легітимних компромісів, як зростання недовіри до спільних інститутів, як моральне відчуження від державного порядку або як поступове поширення уявлення про «неможливість співжиття». Саме через це його слід вивчати не лише на етапі відкритої конфронтації, а значно раніше – на етапі формування смислових передумов політичного розриву. Такий підхід дозволяє побачити сепаратизм не як фінальну точку конфлікту, а як особливий

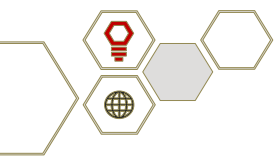
ідеологічний процес, у якому делегітимація центру, самовизначення та історична кривда поступово набувають статусу взаємопов'язаних категорій колективної дії.

У попередньому дослідженні автора вже було окреслено підхід, згідно з яким ідеологічний вимір сепаратизму може бути описаний через логіку «тонкої» ідеології, де норма самовизначення, наратив історичної травми та образ «ворожого центру» утворюють базову рамку переходу від локальних суперечностей до політичної мобілізації [16]. У цій статті зазначене положення набуває подальшого теоретичного розгортання: сепаратизм аналізується не лише як елемент ескалації відцентрових вимог, а як самостійна ідеологічна конструкція з власним інваріантним смисловим ядром, механізмами легітимації та мобілізаційним потенціалом.

Отже, теоретичне переосмислення сепаратизму в категоріях «тонкої» політичної ідеології дозволяє досягти кількох важливих наукових результатів.

По-перше, воно дає можливість вивести сепаратизм за межі вузького опису територіального конфлікту або різновиду політичної вимоги й розглянути його як самостійну смислову конструкцію. По-друге, такий підхід дає змогу точніше відмежувати його від суміжних феноменів – націоналізму, регіоналізму, сецесіонізму й іредентизму – не через зовнішні ознаки, а через логіку концептуального ядра. По-третє, він дозволяє пояснити мобілізаційну силу сепаратизму не лише через зовнішні чинники, а через його здатність поєднувати мінімалістське ідеологічне ядро з високою символічною та моральною переконливістю. Саме тому сепаратизм слід розглядати не просто як політичний наслідок кризи, а як окрему ідеологічну рамку, що перетворює соціальну фрустрацію, історичну образу та колективну окремішність на політично осмислену і суспільно привабливу форму дії.

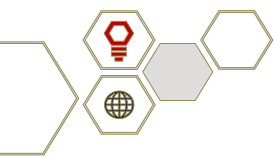
Висновки. У результаті проведеного дослідження доведено, що сепаратизм доцільно розглядати не лише як форму відцентрової політичної вимоги чи наслідок кризових процесів у державі, а як відносно автономну

«тонку» політичну ідеологію, що має власну смислову організацію та значний мобілізаційний потенціал. Застосування концепції тонкоцентрованих ідеологій дало змогу уточнити місце сепаратизму в системі політичних ідеологій і показати, що його специфіка полягає не у всеохопності доктринального змісту, а в наявності стійкого інваріантного ядра, здатного структурувати політичне сприйняття, легітимувати вимоги відокремлення та надавати їм морально-політичної переконливості. Обґрунтовано, що це ядро включає уявлення про окремішню спільноту, нормативний пріоритет самовизначення, наратив історичної несправедливості та делегітимацію політичного центру. Саме поєднання цих елементів забезпечує перетворення культурних, історичних, статусних чи соціально-політичних відмінностей на підставу для колективної політичної дії. Водночас з'ясовано, що сепаратизм не слід ототожнювати з націоналізмом, регіоналізмом, сецесіонізмом чи іредентизмом, оскільки він виконує специфічну функцію ідеологічного оформлення політичного розриву та може поєднуватися з різними ширшими доктринальними наративами, не втрачаючи власної смислової впізнаваності. Отже, поставлена в статті мета досягнута, а визначені завдання реалізовані: уточнено евристичні можливості концепції «тонких» ідеологій для аналізу сепаратизму, окреслено його концептуальні ознаки, відмежовано від суміжних феноменів і з'ясовано засади його мобілізаційного потенціалу. Перспективи подальших досліджень убачаються у порівняльному аналізі конкретних сепаратистських дискурсів, вивченні взаємодії сепаратизму з популістськими та націоналістичними наративами, а також у застосуванні дискурсивного, когнітивного й морфологічного підходів для глибшого осмислення механізмів ідейної легітимації відцентрових вимог у сучасному політичному просторі.

Список використаних джерел

1. Freeden M. Is Nationalism a Distinct Ideology? Political Studies. 1998. Vol. 46, No. 4. P. 748-765. URL:

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1467-9248.00165>. DOI:
<https://doi.org/10.1111/1467-9248.00165>.

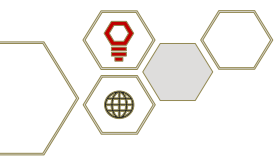
2. Stanley B. The Thin Ideology of Populism. *Journal of Political Ideologies*. 2008. Vol. 13, No. 1. P. 95-110. URL:
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13569310701822289>. DOI:
<https://doi.org/10.1080/13569310701822289>.

3. Newth G. Populism and nativism in contemporary regionalist and nationalist politics: A minimalist framework for ideologically opposed parties. *Politics*. 2024. Vol. 44, No. 1. P. 3-24. URL:
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0263395721995016>. DOI:
<https://doi.org/10.1177/0263395721995016>.

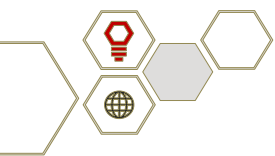
4. Melito F. The revival of thin-centred nationalism. The case of Fratelli d'Italia. *Contemporary Italian Politics*. 2026. Vol. 18, No. 1. P. 67-84. URL:
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/23248823.2025.2468556>. DOI:
<https://doi.org/10.1080/23248823.2025.2468556>.

5. Formisano G., Friedrichs J., Schaffner F. S., Stoehr N. Populism and governmentalism as thin-centered ideologies: Emotions and frames on social media. *European Journal of Political Research*. 2025. Vol. 65, No. 2. P. 607-626. URL:
<https://www.cambridge.org/core/journals/european-journal-of-political-research/article/populism-and-governmentalism-as-thincentered-ideologies-emotions-and-frames-on-social-media/DC1B7D413984B3ACAE1DE6E3B19E52D8>. DOI:
<https://doi.org/10.1017/S147567652510042X>.

6. Vogt M. Nationalism and Ethnic Mobilization: Towards an Integrated Perspective. *Nationalities Papers*. 2025. Vol. 53, No. 2. P. 245-259. URL:
<https://www.cambridge.org/core/journals/nationalities-papers/article/nationalism-and-ethnic-mobilization-towards-an-integrated-perspective/29CCEF0DFA23EA1CD9F02F3FC1FF3507>. DOI:
<https://doi.org/10.1017/nps.2024.98>.

7. Ferreira C. Pro-Independence Party Frames and Public Opinion: Do They Work? *Ethnopolitics*. 2024. P. 1-15. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17449057.2024.2386875>. DOI: <https://doi.org/10.1080/17449057.2024.2386875>.
8. Germann M., Sambanis N. Political Exclusion, Lost Autonomy, and Escalating Conflict over Self-Determination. *International Organization*. 2021. Vol. 75, Iss. 1. P. 178-203. URL: <https://ssrn.com/abstract=3433666>. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0020818320000557>.
9. Schulte F., Scantamburlo M., Ackrén M. Lost autonomy triggers and the rise of secessionism. *European Political Science Review*. 2025. Vol. 18, No. 1. P. 1-19. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/european-political-science-review/article/lost-autonomy-triggers-and-the-rise-of-secessionism/33C784B42B3DB6CCE96007B76DFCA4A0>. DOI: <https://doi.org/10.1017/S175577392510026X>.
10. Bochsler D. The two genotypes of secession. Explaining non-nationalist independence claims in federal-authoritarian regimes. *Democratization*. 2025. P. 1-20. URL: https://research.ceu.edu/ws/portalfiles/portal/6381572/Bochsler-Daniel_2025.pdf. DOI: <https://doi.org/10.1080/13510347.2025.2511764>.
11. Horák S., Lepič M. The 2022 protests in Karakalpakstan. From lost autonomy to regional identity consolidation? *Nationalities Papers*. 2025. Vol. 53, No. 5. P. 1174-1193. URL: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/DE4224A7D23B38CC6DB90A1115CF7783/S0090599224001065a.pdf/the-2022-protests-in-karakalpakstan-from-lost-autonomy-to-regional-identity-consolidation.pdf>. DOI: <https://doi.org/10.1017/nps.2024.106>.
12. Pengl Y. I., Müller-Crepon C., Valli R., Cederman L.-E., Girardin L. The Train Wrecks of Modernization: Railway Construction and Separatist Mobilization in Europe. *American Political Science Review*. 2025. P. 1-18. URL:

<https://icr.ethz.ch/publications/the-train-wrecks-of-modernization/>. DOI:
<https://doi.org/10.1017/S0003055425000048>.

13. Вовк С. О. Протидія ідеологічному сепаратизму через розвиток критичного мислення. *Регіональні студії*. 2025. № 41. С. 107-112. URL:
<http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/41/20.pdf>. DOI:
<https://doi.org/10.32782/2663-6170/2025.41.18>.

14. Вовк С. О. Когнітивний вимір боротьби з сепаратизмом: роль критичного мислення у зміцненні національної єдності. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2025. № 53. С. 188-193. URL:
http://apfs.nuoua.od.ua/archive/53_2025/33.pdf. DOI:
<https://doi.org/10.32782/apfs.v053.2025.31>.

15. Dzebo S. Unpacking Populist Secessionism: Elite Discourse and Mass Attitudes in Republika Srpska, Bosnia and Herzegovina. *Nations and Nationalism*. 2025. P. 1-15. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/nana.70021>. DOI: <https://doi.org/10.1111/nana.70021>.

16. Журба І. Концепти й логіка ескалації сепаратизму як соціополітичного феномену. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. № 18. URL: <https://ppdnz.com.ua/index.php/home/article/view/498>. DOI:
<https://doi.org/10.5281/zenodo.18155819>.